

7-§. Амортизацияни ҳисоблаш

38. Номоддий активларнинг қиймати амортизация ҳисоблаш йўли билан қопланади. Амортизацияланадиган қиймат фойдали хизмат муддати мобайнида корхона харажатларига амортизация ажратмалари кўринишида тизимли тақсимланади.

39. Номоддий актив бўйича амортизация ажратмаларини ҳисоблаш мазкур объект номоддий активлар таркибига қабул қилинган ойдан кейинги ойнинг биринчи санасидан бошланади ҳамда мазкур объектнинг амортизацияланадиган қиймати тўлиқ қоплангунга ёхуд бу объектни балансдан ҳисобдан чиқарилгунга қадар амалга оширилади.

40. Номоддий актив бўйича амортизация ажратмаларини ҳисоблаш мазкур объектнинг амортизацияланадиган қиймати тўлиқ қопланган ёки бу объект балансдан ҳисобдан чиқарилган ойдан кейинги ойнинг биринчи санасида тўхтатилади.

41. Номоддий активнинг фойдали хизмат муддати давомида амортизация ажратмаларини ҳисоблаш тўхтатилмайди, номоддий активдан фойдаланишда бевосита ва билвосита чекловлар (масалан: асосий воситалар ва бошқа активларни консервациялаш, реконструкция, модернизация қилиш) мавжуд бўлган ҳолатлар бундан мустасно.

42. Номоддий активлар бўйича амортизация ажратмаларини ҳисоблаш ҳисобот давридаги корхона фаолияти натижаларидан қатъий назар амалга оширилади ва у тегишли бўлган ҳисобот даврининг бухгалтерия ҳисобида акс эттирилади.

43. Номоддий активлар бўйича ҳисобланган амортизация суммалари алоҳида счётларда тегишли суммаларни жамғариш йўли билан бухгалтерия ҳисобида акс эттирилади.

44. Номоддий активнинг фойдали хизмат муддатини аниқлашда қуйидаги омилларни эътиборга олиш лозим:

а) номоддий активнинг кутилаётган фойдали хизмат муддати;

б) ишлаб чиқаришни ўзгартириш ва яхшилаш натижасида ёки мазкур актив томонидан ишлаб чиқарилаётган маҳсулотга (ишларга, хизматларга) нисбатан бозор талабларининг ўзгариши натижасида техник эскириши;

в) активдан фойдаланишдаги юридик ва бошқа чекловлар (масалан, фойдали хизмат муддатининг тугаши билан боғлиқ бўлган чекловлар).

45. Номоддий активларнинг фойдали хизмат муддати корхона томонидан номоддий актив бухгалтерия ҳисобига қабул қилиниш чоғида белгиланади.

Номоддий активларнинг фойдали хизмат муддатини белгилаш қуйидагилардан келиб чиққан ҳолда амалга оширилади:

а) патент, гувоҳноманинг амал қилиш муддати ва Ўзбекистон Республикаси қонун ҳужжатларига мувофиқ номоддий активлардан фойдаланиш муддати бўйича бошқа чекловлар;

б) корхона иқтисодий наф (даромад) олиши мумкин бўлган даврда ушбу объектдан фойдаланиш кўзда тутилаётган муддат.

Номоддий активларнинг алоҳида гуруҳлари учун фойдали хизмат муддати ушбу номоддий активдан фойдаланиш натижасида олиниши кутилаётган маҳсулотлар миқдори ёки ишлар ҳажмининг бошқа натурал кўрсаткичидан келиб чиққан ҳолда аниқланади.

Фойдали хизмат муддатини белгилаш мумкин бўлмаган номоддий активлар бўйича амортизация ажратмалари меъёри беш йил ҳисобида белгиланади.

Номоддий активларнинг фойдали хизмат муддати, агарда Ўзбекистон Республикаси қонун ҳужжатларида бошқа тартиб назарда тутилмаган бўлса, номоддий актив фойдаланишга тайёр бўлган пайтдан бошлаб корхонанинг фаолият кўрсатиш муддатидан ошмаслиги лозим.

46. Амортизация қуйидаги усулларни қўллаш йўли билан ҳисобланади:

а) амортизацияни бир маромли (тўғри чизиқли) ҳисоблаш.

Амортизацияни бир маромли (тўғри чизиқли) ҳисоблаш усулида амортизация номоддий активларни фойдали хизмат муддати мобайнида уларнинг амортизацияланадиган қийматидан келиб чиққан ҳолда бир маромда, тенг улушларда ҳисобланади.

Мазкур усулга кўра номоддий активларнинг амортизацияланадиган қиймати унинг хизмат муддати давомида тегишли харажатларга бир маромда ҳисобдан чиқарилади (таксимланади). Усул амортизация меъёри фойдали хизмат муддатининг давом этиш вақтига боғлиқлигига асосланган.

Амортизацияни бир маромли (тўғри чизиқли) ҳисоблаш усулида амортизация ажратмаларининг йиллик суммаси ушбу номоддий активнинг амортизацияланадиган қиймати ва фойдали хизмат муддатидан келиб чиққан ҳолда аниқланади;

б) бажарилган ишлар ҳажмига мутаносиб равишда амортизацияни ҳисоблаш (ишлаб чиқариш) усули.

Амортизацияни ҳисоблашнинг ишлаб чиқариш усули ҳар бир муайян йилда номоддий активдан фойдаланишдан олинадиган маҳсулотларни ҳисобга олишга асосланган.

Мазкур усул бўйича амортизациянинг ҳар йилги қийматини ҳисоблаш учун бутун фойдали хизмат муддатидаги умумий баҳоланган ишлаб чиқариш қуввати йиғиндисини ва мазкур муайян йилдаги ишлаб чиқариш қуввати аниқлаш лозим. Ишлаб чиқариш қуввати сифатида ишлаб чиқариладиган маҳсулот бирликлари сони, ишланган соатлар сони ва бошқалар олиниши мумкин.

Амортизацияни ҳисоблашнинг ишлаб чиқариш усулида йиллик амортизация ажратмалари суммаси ҳисобот давридаги маҳсулот (ишлар, хизматлар) ҳажмининг натурал кўрсаткичидан ҳамда амортизацияланадиган қийматнинг номоддий актив бутун фойдали хизмат муддатидаги назарда тутилаётган маҳсулот (ишлар, хизматлар) ҳажмига нисбатидан келиб чиққан ҳолда аниқланади.

47. Номоддий активлардан интенсив фойдаланилганда, шунингдек илмий-техникавий жараённинг катта таъсирида номоддий активлар

амортизацияси қуйидаги усулларда ҳисобланадиган жадаллаштирилган амортизация йўли билан ифодаланади:

а) икки баравар амортизация меъёри билан қолдиқни камайтириш усули;

б) йиллар йиғиндиси усули (кумулятив усул).

48. Икки баравар амортизация меъёри билан қолдиқни камайтириш усулига кўра амортизация ажратмаларининг йиллик суммаси ҳисобот йили бошидаги номоддий активнинг қолдиқ қийматидан ва мазкур номоддий активнинг фойдали хизмат муддатидан келиб чиқиб ҳисобланган амортизациянинг икки баравар меъёридан келиб чиққан ҳолда аниқланади. Икки баравар амортизация меъёри билан қолдиқни камайтириш усули бўйича амортизацияни ҳисоблашда кутилаётган тугатиш қиймати бошланғич (қайта тиклаш) қийматидан чегирилмайди.

49. Йиллар йиғиндиси усулига (кумулятив усулга) кўра ҳар йили амортизация меъёри амортизация муддати охирига қадар қоладиган амортизацияланадиган қийматдаги улуш сифатида аниқланади. Улуш амортизация ажратмалари тугагунига қадар қоладиган тўлиқ йиллар сонини амортизация муддатини ташкил қиладиган йиллар тартиб сонлари йиғиндисига бўлиш орқали аниқланади.

Йиллар йиғиндиси усулида (кумулятив усулда) амортизация ажратмаларининг йиллик суммаси номоддий активнинг тугатиш қиймати айрилган ҳолда бошланғич (қайта тиклаш) қийматидан ҳамда

суратида номоддий активнинг фойдали хизмат муддатининг охирига қадар қоладиган йиллар сони, махражида эса — номоддий активнинг фойдали хизмат муддати йиллари сони йиғиндисининг нисбатидан келиб чиққан ҳолда аниқланади.

50. Ҳисобот йили давомида номоддий активлар бўйича амортизация ажратмалари қўлланиладиган ҳисоблаш усулидан қатъи назар, (амортизация ҳисоблашнинг ишлаб чиқариш усулидан ташқари) йиллик сумманинг $1/12$ миқдорида ҳар ойда ҳисобланади.

Мавсумий тусдаги ишлаб чиқариш корхоналарида фойдаланиладиган номоддий активлар бўйича амортизация ажратмаларининг йиллик суммаси корхона томонидан номоддий активлардан фойдаланиш даври мобайнида бир маромда ҳисобот йилида ҳисобланади.

51. Номоддий активларнинг ҳар хил турларига (гуруҳларига) нисбатан амортизацияни ҳисоблашнинг турли усуллари қўлланилади. Бунда бир турдаги номоддий активлар бўйича (гуруҳи, тури ва бошқалар бўйича) фақат битта усул қўлланилади.

52. Қўлланиладиган амортизацияни ҳисоблаш усули ва номоддий активнинг фойдали хизмат муддатини қайта кўриб чиқиш мумкинлиги корхонанинг ҳисоб сиёсатида мажбурий тартибда акс эттирилиши керак.

53. Агар номоддий активлардан фойдаланишдан кутилаётган иқтисодий нафда сезиларли даражада ўзгариш юз берса, амортизация ҳисоблаш усули, агар юзага келган ҳолатлар амортизация усулининг

ўзгартирилишини оқласа, ўзгараётган тенденцияни акс эттирадиган тарзда ўзгартирилиши мумкин. Бундай ўзгариш ҳисоб сиёсатида акс эттирилиши лозим. Бунда молиявий ҳисоботга тушунтириш хатида мазкур ўзгариш сабаблари ва уларнинг иқтисодий самараси очиқ берилиши зарур.

54. Агар номоддий активларни яхшилайдиган ва мос равишда, хизмат муддатини узайтирадиган ёки бу муддатни қисқартирадиган амалга оширилган харажатларни ҳисобга олган ҳолда келгуси даврда активнинг фойдали хизмат муддатининг ўзгариши ёки келгусидаги иқтисодий фойдани олиш шартларининг ўзгариши кутилаётган бўлса, номоддий активнинг фойдали хизмат муддати ҳар бир ҳисобот йили охирида қайта кўриб чиқилиши мумкин, шунингдек, агар прогнозлар дастлабки баҳолардан сезиларли даражада фарқ қилса, жорий ва келгуси даврлар учун амортизация суммасини кўпайтириш ёки камайитириш керак.

Номоддий активнинг амортизацияси ўзгартирилган ойдан кейинги ойдан бошлаб янги амортизация ҳисоблаш усули ва фойдали хизмат муддатидан келиб чиққан ҳолда ҳисобланади.

55. Номоддий активларнинг амортизацияланадиган қийматини ҳисоблашда уларнинг тугатиш қиймати ҳисобга олинади. Тугатиш қиймати муҳим бўлмаган тақдирда, у амортизацияланадиган қийматни ҳисоблаб чиқаришда ҳисобга олинмаслиги мумкин.

Агар тугатиш қиймати аҳамиятга эга бўлса, у номоддий активлар харид қилинган санада ёки уларни

қайта баҳолаш санасида аниқланади. Тугатиш қиймати номоддий активларнинг хизмат муддати охирида тугатиш бўйича кутилаётган харажатларга камайтирилиши лозим.

56. Номоддий активнинг тугатиш қиймати қуйидаги ҳолларда нолга тенг деб ҳисобланади:

а) кутилаётган фойдали хизмат муддати охирида учинчи тараф билан уни сотиб олиш ҳақидаги битим мавжуд бўлмаса;

б) номоддий активнинг тугатиш қиймати фаол бозордаги далиллар билан ишончли аниқланиши мумкин эмаслиги муносабати билан ушбу номоддий актив учун фаол бозор мавжуд бўлмаса ҳамда номоддий активнинг кутилаётган фойдали хизмат муддати охирида бундай бозорнинг мавжуд бўлиш эҳтимоли бўлмаса.